

Srinakharinwirot Research and Development Journal
of Humanities and Social Sciences

Volume 17, Issue 2, July-December 2025, Pages 1 – 13 ISSN 3027-6039 (Online)

Research Article

ชีวิต: การศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในภาษาไทย

Life: A Study of Conceptual Metaphors in The Thai Language

หนึ่งฤทัย เสียมทอง*

Nuengruethai Siamthong*

ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Department of Thai Language, Faculty of Humanities, Kasetsart University.

*Corresponding author, e-mail: nuengruethai.siam@ku.th

Received: 10 January 2024; Revised: 2 August 2024; Accepted: 14 August 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ชีวิตในภาษาไทย และศึกษามุมมองของผู้ใช้ภาษาไทยที่สะท้อนจากอุปลักษณ์ชีวิต โดยผู้วิจัยเก็บรวบรวม ข้อมูลจากงานเขียนทางวิชาการ (Academic) งานเขียนกึ่งวิชาการ (Non-Academic) เรื่องแต่ง (Fiction) หนังสือพิมพ์ (Newspaper) และเบ็ดเตล็ด (miscellany) ในคลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ (Thai National Corpus) ของภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยใช้แนวคิดอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ของ Lakoff and Johnson (1980) [1] และ Kövecses (2002) [2] ผลการวิจัยพบมโนอุปลักษณ์ชีวิตทั้งหมด 5 มโนอุปลักษณ์ ได้แก่ [ชีวิต คือ การเดินทาง] [ชีวิต คือ วัตถุสิ่งของ] [ชีวิต คือ การต่อสู้] [ชีวิต คือ ละคร] และ [ชีวิต คือ อาหาร] มโนอุปลักษณ์ทั้ง 5 มโนอุปลักษณ์ สามารถสะท้อนมุมมองหรือถ่ายทอดความคิดความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตหรือการดำเนินชีวิตได้ 3 ประเด็นหลัก คือ 1) การดำเนินชีวิต 2) ประสบการณ์ชีวิต และ 3) คุณค่าของชีวิต

คำสำคัญ: ชีวิต; อุปลักษณ์; อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์

Abstract

The purpose of this article is to examine metaphors in the Thai language that represent life concepts and study the viewpoints of Thai language users as shown in these lifemetaphors. The author gathered the data from academic writing, non-academic writing, fiction, newspapers, and miscellanies in the Thai National Corpus of the Department of Linguistics, Faculty of

Arts, Chulalongkorn University using the conceptual metaphors of Lakoff and Johnson (1980) [1] and Kövecses (2002) [2] Five life metaphors are revealed in this study, namely life as a journey, life as an object, life as a struggle, life as a drama, and life as food. All 5 metaphors can reflect perspectives or convey ideas and understanding about life or living in 3 main points: 1) lifestyle, 2) life experience, and 3) value of life.

Keywords: life; metaphors; conceptual metaphor

บทนำ

ชีวิต หมายถึงการรับรู้ถึงเหตุผลในการใช้ชีวิตอยู่ของตนเองเป็นสิ่งที่ทำให้เรามีกำลังใจและรู้สึกมั่นคงเมื่อเผชิญกับอุปสรรคหรือวิกฤติของชีวิต ความหมายในชีวิตเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงให้เรามีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัวในลักษณะของการทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างมุ่งมั่นและมีความเข้มแข็งในจิตใจ (มูลนิธิยุวพัฒน์, 2563) [3]

จากนิยามความหมายของชีวิตข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าชีวิตถูกอธิบายอย่างเป็นนามธรรม หากจะอธิบายชีวิตให้เป็นรูปธรรมได้ต้องอาศัยระบบความคิด ความเข้าใจ วิธีการมองโลกของมนุษย์และประสบการณ์ต่าง ๆ ซึ่งนำไปสู่การเปรียบเทียบ เช่น “การพยายามต่อสู้เพื่อรักษาชีวิต และการทำทุกอย่างเพื่อเอาตัวรอด เป็นกฎเกณฑ์และกลไกธรรมชาติ ” ผู้ใช้ภาษาใช้คุณสมบัติของการต่อสู้มากกล่าวถึงชีวิต ดังจะเห็นได้จากคำว่า “ต่อสู้ เอาตัวรอด” ซึ่งลักษณะนี้เป็นการเปรียบเทียบคำที่มีความหมายในวงความหมายหนึ่งเปรียบกับสิ่งที่เป็นนามธรรม กระบวนการคิดที่มีลักษณะเป็นความเปรียบที่อยู่ในระบบการรับรู้ของผู้ใช้ภาษา เรียกว่า อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ (conceptual metaphor)

อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ (conceptual metaphor) เป็นแนวคิดที่นักภาษาศาสตร์ปริชานได้เสนอว่า อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์นั้นจะมุ่งเน้นศึกษาระบบความคิด หรือมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษา โดยมองว่าภาษาเป็นสิ่งที่สะท้อนระบบความคิดความรู้สึกของมนุษย์ได้ (Lakoff and Johnson, 1980) [1] โดยกระบวนการถ่ายทอดความหมายจากวงความหมายต้นทางซึ่งเป็นแบบเปรียบ (source domain) ไปยังวงความหมายปลายทางซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบ (target domain) (Kövecses, 2002) [2] ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ มาเป็นแนวทางในการศึกษาอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ชีวิตในภาษาไทยในการวิจัยครั้งนี้

จากการทบทวนงานวิจัยที่ผ่านมาพบว่า มีงานวิจัยที่ศึกษาอุปลักษณ์ชีวิตอยู่บ้างแล้วจำนวนหนึ่ง เช่น ปิยภรณ์ อบแพทย์ (2552) [4] ศึกษาอุปลักษณ์ชีวิตในหนังสือธรรมะ พบว่ามโนอุปลักษณ์สะท้อนให้เห็นมุมมองของชีวิตที่เกี่ยวกับแนวคิดตามแนวพระพุทธศาสนา คือ ธรรมะเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิต เราควรกำหนดเป้าหมายหรือวางแผนในการดำเนินชีวิต อีกทั้งยังแสดงหน้าที่ของมโนอุปลักษณ์ชีวิตในหนังสือธรรมะหลัก ๆ 2 ด้าน คือ ด้านการถ่ายทอดความคิดและด้านการเรียบเรียงความ งานวิจัยของสุรเชษฐ์ พิชิตพงศ์เผ่า (2553) [5] ศึกษาอุปลักษณ์ชีวิตในหนังสือแนะนำการดำเนินชีวิต ผลการศึกษาพบว่า มโนอุปลักษณ์สะท้อนมุมมองชีวิต 3 ประการ ได้แก่ 1) เป้าหมายของชีวิตคือการมีความสุขและประสบความสำเร็จ 2) ชีวิตของเราต้องพบทั้งความสุข ความทุกข์ และอุปสรรค 3) เราสามารถพัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในชีวิต งานวิจัยของ Zou Siyuan และคณะ (2556) [6] ศึกษาเปรียบเทียบอุปลักษณ์ชีวิตของคนไทยและคนจีน ผลการศึกษาพบว่า มโนทัศน์ชีวิตของคนไทยและคนจีนแสดงมโนอุปลักษณ์ที่มาจากมุมมองความคิดมีความแตกต่างกัน ซึ่งเกิดจากการหล่อหลอมทางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน และงานวิจัยของภัทราภรณ์ ละมุล (2560) [7] ศึกษาอุปลักษณ์ชีวิตในหนังสือประเภทบันเทิงคดีของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ที่พบว่า มโนอุปลักษณ์สะท้อนมุมมองชีวิตในลักษณะของการเดินทาง กล่าวคือ มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ การเดินทาง] แสดงให้เห็นมุมมองจากประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต

จะเห็นได้ว่ายังไม่มีผู้ศึกษาอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ชีวิตในคลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ (Thai National Corpus) โดยตรง ซึ่งผู้วิจัยมองว่าชีวิตเป็นสิ่งที่ใกล้เคียงกับมนุษย์ทุกคน การทำอุปลักษณ์ชีวิตจึงน่าสนใจ และฐานข้อมูลดังกล่าวเป็นแหล่งข้อมูลที่ประกอบด้วยเนื้อหาหลากหลายประเภทไม่ว่าจะเป็นข้อมูลจากงานเขียนทางวิชาการ (Academic) งานเขียนกึ่งวิชาการ (Non-Academic) เรื่องแต่ง (Fiction) หนังสือพิมพ์ (Newspaper) และเบ็ดเตล็ด (miscellany) อีกทั้งยังเป็นแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ชีวิตในภาษาไทย โดยวิเคราะห์ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ชีวิตในภาษาไทย เพื่อทำให้เห็นมุมมองของผู้ใช้ภาษาไทยที่สะท้อนจากอุปลักษณ์ชีวิต และถ่ายทอดความคิดความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจความหมายของชีวิตอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น อีกทั้งงานวิจัยที่ผ่านมาเป็นการศึกษาอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ชีวิตจากมุมมองของผู้เขียนที่เฉพาะเจาะจง งานวิจัยนี้จะต่อยอดและเติมเต็มการศึกษาอุปลักษณ์ชีวิต ผ่านมุมมองของผู้ใช้ภาษาไทยโดยใช้แหล่งข้อมูลที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ชีวิตในภาษาไทย
2. เพื่อศึกษามุมมองของผู้ใช้ภาษาไทยที่สะท้อนจากอุปลักษณ์ชีวิต

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ ได้แก่ แนวคิดของ Lakoff and Johnson (1980) [1] และ Kövecses (2002) [2] รวมถึงทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ชีวิตในภาษาไทย
2. เก็บรวบรวมข้อมูลจากงานเขียนทางวิชาการ (Academic) งานเขียนกึ่งวิชาการ (Non-Academic) เรื่องแต่ง (Fiction) หนังสือพิมพ์ (Newspaper) และเบ็ดเตล็ด (miscellany) ในคลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ (Thai National Corpus) ของภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยสุ่มเลือกจากข้อความแรกที่ปรากฏในคำค้นหาคำว่า “ชีวิต” เนื่องจากมีจำนวนข้อมูลจำนวนมาก จึงสุ่มเลือกร้อยละ 50 เพื่อนำมาคัดเลือกเฉพาะถ้อยคำอุปลักษณ์ที่นำมาใช้ศึกษา
3. ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาคัดเลือกข้อมูลที่มีการใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์ชีวิต แล้วจำแนกและจัดกลุ่มมโนอุปลักษณ์โดยนับความถี่ของถ้อยคำอุปลักษณ์แม้ว่าจะปรากฏการใช้ซ้ำกัน ทั้งนี้ กลุ่มมโนอุปลักษณ์ที่นำมาศึกษาจะต้องปรากฏความถี่โดยรวมแล้วไม่ต่ำกว่า 5 ครั้ง จากนั้นวิเคราะห์อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ชีวิตในภาษาไทย โดยตีความจากบริบททั้งหมด
4. วิเคราะห์มุมมองของผู้ใช้ภาษาไทยที่สะท้อนจากอุปลักษณ์ชีวิตจากคลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ
5. นำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ และนับความถี่โดยนำเสนอเป็นคำร้อยละ จากนั้นจึงสรุปผลการวิจัยอภิปรายผล และข้อเสนอแนะตามลำดับ

แนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาอุปลักษณ์ตามแนวคิดเดิมเป็นการศึกษาว่าอุปลักษณ์เป็นกลวิธีหนึ่งทางวรรณศิลป์ที่ใช้เพื่อตกแต่งถ้อยคำให้มีความไพเราะ สละสลวย ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ผู้แต่งมุ่งเน้นการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกไปสู่ผู้อ่านเพื่อก่อให้เกิดความงามหรือสุนทรียภาพในการประพันธ์ ต่อมา Lakoff and Johnson (1980) [1] ได้เสนอแนวคิดอุปลักษณ์ตามแนวทางอรรถศาสตร์ปริชาน (Cognitive semantics) ว่าอุปลักษณ์เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเรื่องของปริชานหรือระบบความคิด ความเข้าใจ และวิธีการมองโลกของมนุษย์ซึ่งนำไปสู่การเปรียบเทียบมโนทัศน์ที่เป็นนามธรรมที่ต้องการเรียนรู้กับอีกมโนทัศน์หนึ่งที่เป็นรูปธรรม อีกทั้งการนำคำไปใช้ในเชิงเปรียบเทียบเพื่อให้เข้าใจความหมายของสิ่งที่เป็นนามธรรมมากขึ้น อุปลักษณ์เหล่านั้นอาจไม่ได้ปรากฏอยู่เฉพาะในบทกวีเท่านั้นแต่ปรากฏอยู่ในการใช้ภาษาในชีวิตประจำวันของมนุษย์โดยที่เราอาจไม่รู้ตัว นอกจากนี้อุปลักษณ์สามารถจำแนกออกเป็น 2 ระดับ คือ ถ้อยคำอุปลักษณ์ (metaphorical expressions) หมายถึง ถ้อยคำ

ที่แสดงการเปรียบเทียบระหว่างสิ่งที่แตกต่างกันสองสิ่ง และเมโนอุปลักษณ์หรืออุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ (conceptual metaphor) หมายถึง ความคิดซึ่งมีลักษณะเป็นความเปรียบที่อยู่ในระบบการรับรู้ของผู้ใช้ภาษา ทั้งนี้ Lakoff and Johnson (1980) [1] ได้แสดงตัวอย่างการใช้อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ ดังนี้ [TIME IS MONEY] กล่าวคือ ผู้ใช้ภาษาเปรียบเทียบเวลาเป็นเงินซึ่งมโนทัศน์ดังกล่าวสะท้อนผ่านการใช้อุปลักษณ์ ต่าง ๆ ได้แก่ You are wasting my time. This gadget will save you hours. How do you spend your time these days? You need to budget your time. I've invested a lot of time in her. I lost a lot of time when I got sick.

จากตัวอย่างข้างต้นปรากฏถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนให้เห็นเมโนอุปลักษณ์ว่า [TIME IS MONEY] ด้วยการนำถ้อยคำอุปลักษณ์ ได้แก่ wasting, save, spend, budget, invested และ lost ซึ่งอยู่ในวงความหมายของ MONEY หรือ "เงิน" มาใช้กล่าวเปรียบเทียบกับ TIME หรือ "เวลา" แสดงให้เห็นว่า MONEY หรือ "เงิน" ในมุมมองของผู้ใช้ภาษาอังกฤษมีลักษณะหรือคุณสมบัติบางประการที่สอดคล้องกับ TIME หรือ "เวลา"

Kövecses (2002) [2] ได้กล่าวถึงอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ว่า อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์นั้นจะมีกระบวนการถ่ายโยงทางความหมายจากวงความหมายต้นทางซึ่งเป็นแบบเปรียบเทียบ (source domain) ไปยังวงความหมายปลายทางซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบ (target domain) ดังตัวอย่างเมโนอุปลักษณ์ [The LOVE IS A JOURNAY] หรือ [ความรัก คือ การเดินทาง] ดังนี้

Source: JOURNEY		Target: LOVE
the travelers	=>	the lovers
the vehicle	=>	the love relationship itself
the journey	=>	events in the relationship
the distance covered	=>	the progress made
the obstacles encountered	=>	the difficulties experienced
decisions about which way to go	=>	choices about what to do
the destination of the journey	=>	the goal(s) of the relationship

กระบวนการถ่ายโยงทางความหมายของ [ความรัก คือ การเดินทาง]

ผลการวิจัย

การศึกษาอุปลักษณ์ชีวิตในภาษาไทย พบถ้อยคำอุปลักษณ์ชีวิตสะท้อนเมโนอุปลักษณ์ 5 เมโนอุปลักษณ์ ได้แก่ [ชีวิต คือ การเดินทาง] [ชีวิต คือ วัตถุสิ่งของ] [ชีวิต คือ การต่อสู้] [ชีวิต คือ ละคร] [ชีวิต คือ อาหาร] และพบมุมมองของผู้ใช้ภาษาไทยที่สะท้อนจากอุปลักษณ์ชีวิต 3 ประเด็นหลัก คือ 1) การดำเนินชีวิต 2) ประสบการณ์ชีวิต 3) คุณค่าของชีวิต ดังรายละเอียดต่อไปนี้

อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ชีวิตในภาษาไทย

การศึกษาอุปลักษณ์ชีวิตในภาษาไทยโดยใช้ข้อมูลจากคลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ (Thai National Corpus) มีการใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนเมโนทัศน์ชีวิต 5 เมโนอุปลักษณ์ โดยปรากฏความถี่จากมากไปหาน้อย ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงมโนอุปลักษณ์ชีวิตในภาษาไทย

ลำดับที่	มโนอุปลักษณ์ชีวิต	จำนวนถ้อยคำอุปลักษณ์
1.	[ชีวิต คือ การเดินทาง]	29
2.	[ชีวิต คือ วัตถุประสงค์]	29
3.	[ชีวิต คือ การต่อสู้]	14
4.	[ชีวิต คือ ละคร]	8
5.	[ชีวิต คือ อาหาร]	6
รวม		86

1. [ชีวิต คือ การเดินทาง] ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ดังกล่าว ได้แก่ เส้นทาง ไม่ย้อนกลับมา ทางชีวิตมันห่างไกล อุปสรรคกีดขวาง ชีวิตมีทางดำเนิน กำหนดวิถีทางดำเนินของชีวิต แนวการใช้ชีวิต ทางเดินของชีวิต ย่างก้าวไปทางลึก ทางที่ซ่อนอยู่ ระหว่างทาง หนทางชีวิต การเดินทางที่ผ่าน ยากเดินทาง การเดินทางคือชีวิต เดินทาง กำหนด ชีวิตที่มีจุดหมายปลายทาง ชัดเส้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(1) ผมก็ไม่เคยรู้สึกยินดีพอใจกับสิ่งเหล่านี้ รู้สึกว่ามันเป็นความสนุกสนานเพียงเสี้ยวหนึ่งของชีวิตเท่านั้น ผมยังไม่พบทางเดินของชีวิตที่แท้จริงอย่างใด

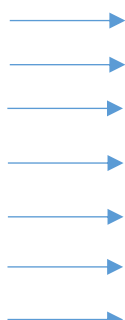
(2) ในอดีตถ้าเรายังไม่เริ่มทำอะไรให้เข้าที่เข้าทางมันก็จะผิดไปหมด เราต้องเข้าใจและยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้น ตั้งสติมองไปข้างหน้าว่าจะทำอะไรให้ชีวิตดีขึ้น เมื่อนั้นชีวิตคุณก็จะก้าวไปบนทางที่ถูกต้อง

จากตัวอย่างที่ (1) จะเห็นว่าถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนอุปลักษณ์ดังกล่าว ได้แก่ ไม่พบทางเดินของชีวิตที่แท้จริง เพื่อเปรียบเทียบชีวิตกับการเดินทาง กล่าวคือทางเดินของชีวิตเปรียบดังแนวทางการดำเนินชีวิต ถ้าเราใช้ชีวิตไปในทางที่ยังไม่เหมาะสม ชีวิตก็จะมีความสุขเพียงชั่วคราว แต่ถ้าหากพบแนวทางการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับตนเองก็จะทำให้ใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข ส่วนตัวอย่างที่ (2) จะเห็นว่าถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนอุปลักษณ์ดังกล่าว ได้แก่ มองไปข้างหน้าว่าจะทำอะไรให้ชีวิตดีขึ้น เมื่อนั้นชีวิตคุณก็จะก้าวไปบนทางที่ถูกต้อง เพื่อเปรียบเทียบชีวิตกับการเดินทาง กล่าวคือ หากในอดีตเราไม่สามารถจัดระเบียบของชีวิตเราได้อาจทำให้ชีวิตของเรายุ่งเหยิงจนเกิดเป็นจุดผิดพลาดจุดใดจุดหนึ่งซึ่งจะส่งผลกระทบต่อเราอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นหากเราทำอะไรผิดพลาดลงไป ปัจจุบันเพียงแค่เข้าใจและยอมรับผลที่เกิดขึ้น ตั้งสติและนึกถึงอนาคตว่าจะทำอะไรให้ชีวิตดีขึ้น สิ่งที่ดี ๆ ก็จะตามมาในชีวิต หากคุณเลือกใช้ชีวิตบนทางที่ถูกต้อง ทั้งนี้สามารถแสดงกระบวนการถ่ายทอดโยงความหมายได้ดังนี้

วงความหมายต้นทาง

[การเดินทาง]

ผู้เดินทาง
การเคลื่อนที่
เส้นทาง
- การเลือกเส้นทางที่ถูกต้อง
- การเลือกเส้นทางที่ไม่ดี
- เส้นทางที่มีสิ่งกีดขวาง
การวางแผนในการเดินทาง

วงความหมายปลายทาง

[ชีวิต]

คน/เจ้าของชีวิต
การใช้ชีวิต
วิธีการดำเนินชีวิต
การดำเนินชีวิตในทางที่ดี
การดำเนินชีวิตในทางที่ไม่ดี
อุปสรรคในการดำเนินชีวิต
การวางแผนชีวิต

กระบวนการถ่ายทอดโยงทางความหมายของ [ชีวิต คือ การเดินทาง]

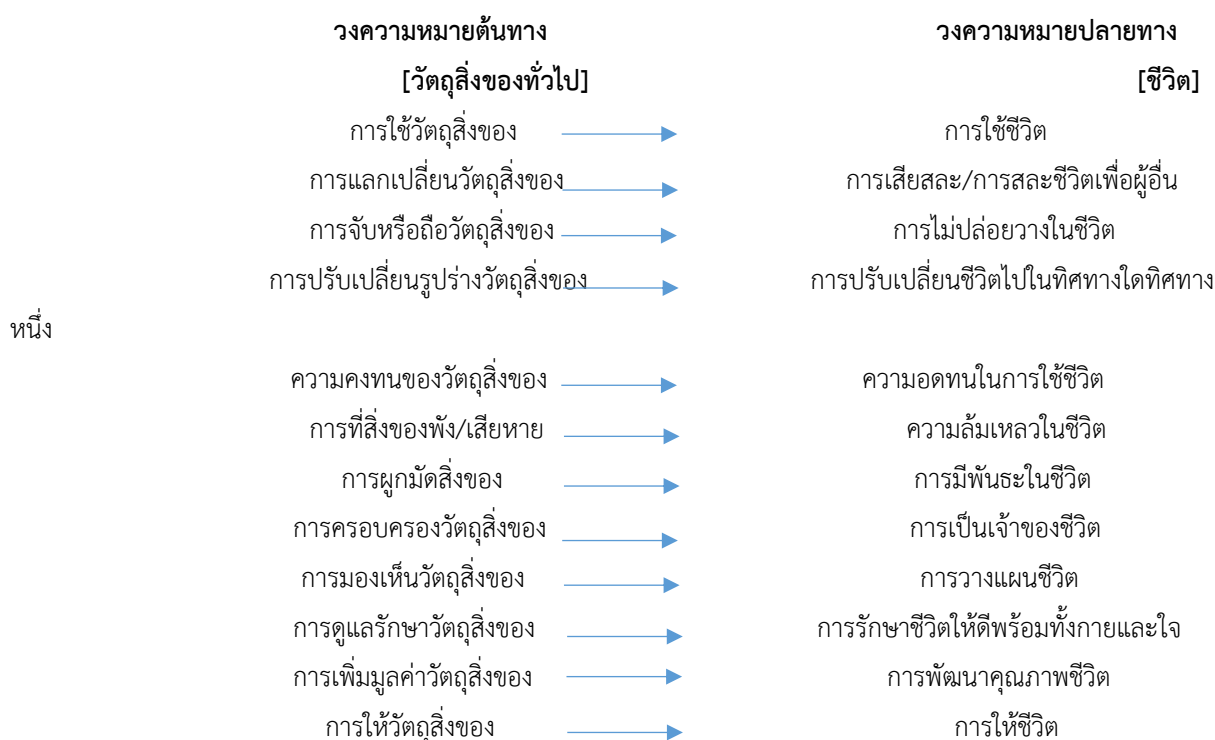
2. [ชีวิต คือ วัตถุสิ่งของ] มโนทัศน์ดังกล่าวสามารถแยกออกเป็น 2 ประเภท คือ [ชีวิต คือ วัตถุสิ่งของทั่วไป] และ [ชีวิต คือ สิ่งมีค่า]

2.1 [ชีวิต คือ วัตถุสิ่งของทั่วไป] ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ดังกล่าว ได้แก่ ชีวิตขาดวิน ชีวิตเกือบพัง ผูก ไปแลกไถ่ชีวิต ปีนป่ายบันไดแห่งชีวิต ป่ายป็นบันไดชีวิต ใช้ชีวิต แลกด้วยชีวิต เปราะบาง มอบชีวิต ให้ชีวิต ถวายชีวิต รักษาชีวิต ภาพชีวิต เสนอภาพชีวิต ยึดชีวิต ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(3) ก็วันวายใจจนไม่เป็นอันทำงาน เป็นไฉ่นิรนา เธอเองที่อยู่ดีไม่ว่าดี เคยอยู่คนเดียวอย่างสงบสุข มีชีวิตทุกวัน อย่างอิสระ วันนี้ชีวิตของเธอผูกอยู่กับเขา

(4) แต่งงานย้ายไปอยู่แคนาดาพบกับพิณ ได้ยินว่าตอนนี้มีลูกสองคนแล้ว ครอบครัวอบอุ่นสุขสันต์จนน่า อิจฉา แฮ่ เกือบไปแล้ว ชีวิตเกือบพัง เพราะไอ้คนเลว ๆ นั้นแล้วเชียว ท้ายประโยค คำที่ใช้สรรพนามที่เอ่ยถึงรุนแรงตามตึกรี ความชิงชัง

จากตัวอย่างที่ (3) จะเห็นว่าถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ดังกล่าว ได้แก่ วันนี้ชีวิตของเธอผูกอยู่กับ เขา เพื่อเปรียบเทียบการผูกที่มักใช้เพื่อยึดสิ่งของสองสิ่ง หรือหลาย ๆ สิ่งให้มาอยู่ด้วยกัน เมื่อนำการผูกมาใช้กับชีวิตจะสื่อ หมายไปในการใช้ชีวิตที่ต้องมีพันธะผูกติดกับผู้อื่น ไม่สามารถลงมือทำอะไรได้อย่างอิสระ ส่วนตัวอย่างที่ (4) จะเห็น ว่าถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ดังกล่าว ได้แก่ ชีวิตเกือบพัง เพราะไอ้คนเลว ๆ เพื่อเปรียบเทียบกับสิ่งของเมื่อถูก ทำลายก็จะพังและไม่สามารถนำมาใช้งานได้ เปรียบกับชีวิตที่ล้มเหลวหรือชีวิตที่กำลังดำเนินมาถึงจุดที่ย่ำแย่ ทั้งนี้สามารถ แสดงกระบวนการถ่ายทอดความหมายได้ดังนี้

กระบวนการถ่ายทอดทางความหมายของ [ชีวิต คือ วัตถุสิ่งของทั่วไป]

2.2 [ชีวิต คือ สิ่งมีค่า] ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ดังกล่าว ได้แก่ ชีวิตที่ไม่มีค่า ชีวิตทุกชีวิตมีค่า ชีวิตที่มีคุณค่า คุณค่าของชีวิต ใช้ชีวิต คุณค่า ใช้ชีวิตที่เหลือให้ดีที่สุด ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(5) แก้วเห็นเงินเป็นพระเจ้า ชาลากลั้มองเห็นว่าความสุขสำคัญกว่าสิ่งใด และชาลาก็พยายามที่จะชี้ให้ก้านแก้วเห็นคุณค่าของชีวิตที่ไม่ต้องขึ้นกับเงิน แต่ก้านแก้วไม่เคยตระหนักถึงสิ่งที่ชาลาพร่ำเตือนจนวาระสุดท้ายของชีวิตถึงได้รู้ความจริง

(6) ผมมาจริงจังกับการวาดรูปเมื่ออายุ 50 แล้ว เป็นจริงจังไม่ได้คิดอะไรมากไปกว่าต้องการใช้ชีวิตที่เหลืออยู่ให้มีคุณค่า เป็นคุณค่าด้านจิตใจที่ผมไม่ได้คิดเรื่องชื่อเสียง

จากตัวอย่างที่ (5) จะเห็นว่าถ้อยคำอุปลักษณะที่สะท้อนมโนอุปลักษณะดังกล่าว ได้แก่ เห็นคุณค่าของชีวิตที่ไม่ต้องขึ้นกับเงิน เปรียบเหมือนชีวิตของเราสามารถมีความสุขได้จากสิ่งต่าง ๆ มากมายที่ไม่ใช่แค่เงินเพียงอย่างเดียว เพราะเงินเป็นได้แค่เพียงความสุขชั่วคราวแต่ความสุขที่แท้จริงเกิดขึ้นได้จากตัวเราเอง หากหลงในอำนาจของเงินอาจทำให้สายเกินไปที่เราจะได้ใช้ชีวิตที่เหลืออยู่อย่างมีความสุข ส่วนตัวอย่างที่ (6) จะเห็นว่าถ้อยคำอุปลักษณะที่สะท้อน มโนอุปลักษณะดังกล่าว ได้แก่ การใช้ชีวิตที่เหลืออยู่ให้มีคุณค่า เปรียบดังช่วงชีวิตที่ผ่านมาการได้ลงมือทำในสิ่งที่ตนเองชอบทำให้เกิดความสุขทางจิตใจ ซึ่งเป็นแรงขับเคลื่อนของการใช้ชีวิตอย่างมีความสุขกับสิ่งที่ชอบในบั้นปลายชีวิต การได้ลงมือทำในสิ่งที่ตนเองชอบดีกว่าปล่อยให้ช่วงชีวิตที่เหลืออยู่สูญเสียไปอย่างไร้ค่า ทั้งนี้สามารถแสดงกระบวนการถ่ายทอดความหมายได้ดังนี้

วงความหมายต้นทาง

[สิ่งมีค่า]

การมองเห็นคุณค่าของสิ่งมีค่า

การมองไม่เห็นคุณค่าของสิ่งมีค่า

การใช้สิ่งของมีค่า

วงความหมายปลายทาง

[ชีวิต]

การเห็นคุณค่าในชีวิต/ใช้ชีวิตให้เกิดประโยชน์

การไม่เห็นคุณค่าในชีวิต/ใช้ชีวิตไม่เกิดประโยชน์

การเพิ่มคุณค่าในชีวิต

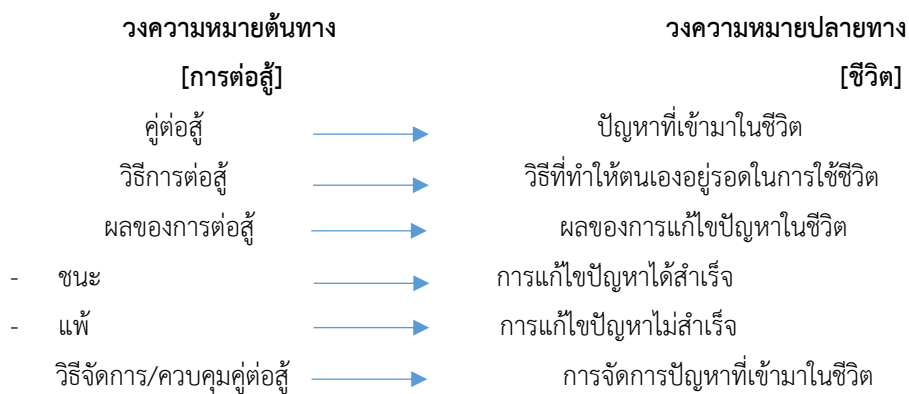
กระบวนการถ่ายทอดทางความหมายของ [ชีวิต คือ สิ่งมีค่า]

3. [ชีวิต คือ การต่อสู้] ถ้อยคำอุปลักษณะที่สะท้อนมโนทัศน์ดังกล่าว ได้แก่ ปากกัดตีนถีบ อยู่รอด สู้ชีวิต ยืนหยัด ต่อสู้ เอาตัวรอด ต่อสู้ชีวิต ทำลายชีวิต การควบคุมชีวิต ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(7) เรากำลังเจอคนไทยด้วยกันที่กำลังทำมาหากินในต่างแดน ผมรู้สึกเวทนาสงสารเสมอ ๆ กับชีวิตที่ต้องปากกัดตีนถีบเพื่อความอยู่รอดของชีวิต

(8) ชีวิตเธอจบสิ้นหมดฝัน ความฝันแสนงามถูกทำลายไปหมดแล้ว แต่เธอก็ยืนหยัดต่อสู้กับความเปลี่ยนแปลงอย่างอ้าว้างมาอย่างไม่หวั่นไหว

จากตัวอย่างที่ (7) จะเห็นว่าถ้อยคำอุปลักษณะที่สะท้อนมโนอุปลักษณะดังกล่าว ได้แก่ ปากกัดตีนถีบเพื่อความอยู่รอด เป็นการเปรียบชีวิตกับการต่อสู้ ซึ่งชีวิตต้องเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคมากมายที่ผ่านเข้ามาอย่างนับไม่ถ้วน โดยต้องอาศัยการปรับตัวเข้ากับที่ใหม่ ๆ เข้ากับสังคมใหม่เพื่อให้ชีวิตดำเนินต่อไปได้อย่างราบรื่น ส่วนตัวอย่างที่ (8) จะเห็นว่าถ้อยคำอุปลักษณะที่สะท้อนมโนอุปลักษณะดังกล่าว ได้แก่ ยืนหยัดต่อสู้กับความเปลี่ยนแปลงอย่างอ้าว้างมาอย่างไม่หวั่นไหว จากบริบทตัวอย่างแสดงให้เห็นความอดทนและความพยายามเพื่อให้สามารถอยู่ได้ด้วยตัวเอง ทั้งนี้สามารถแสดงกระบวนการถ่ายทอดความหมายได้ดังนี้

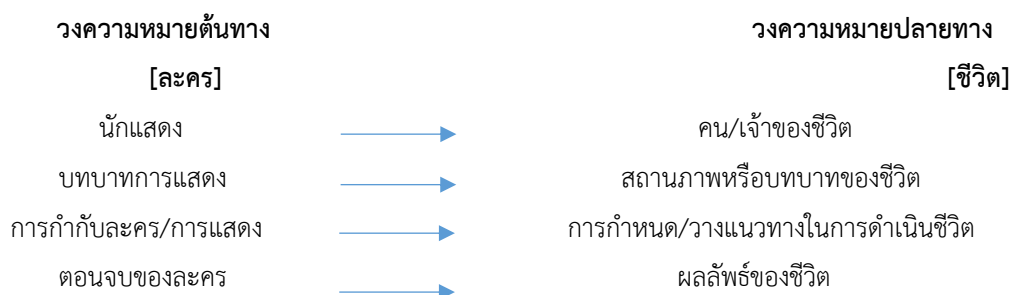
กระบวนการถ่ายทอดทางความหมายของ [ชีวิต คือ การต่อสู้]

4. **[ชีวิต คือ ละคร]** ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ดังกล่าว เช่น กำกับชีวิต บท ลีลาชีวิต จัดเนื้อจัดตัว ชีวิต บันเทิง อวสาน อวสานชีวิต ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(9) ถ้าคุณเป็นสาวโสด คุณก็มียารมณ ที่ใครจะคิดกำกับชีวิตคุณหรือจองตัวคุณไม่ได้หรอก

(10) ความสำเร็จในชีวิตนี้ เขาจะต้องสุดยอจริง ๆ เลย และจะต้องหยุดงานที่เขาทำไปเลย ถ้าเป็นตลกก็เรียกว่า อวสานชีวิต ตลกไปเลยนั่นแหละ แต่อวสานชีวิตที่ผมพูดถึงนี้ ไม่เกี่ยวกับความตายนะครับ ผมหมายถึงการเป็นวีรบุรุษของความตลกไปถนัด

จากตัวอย่างที่ (9) จะเห็นว่าถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ดังกล่าว ได้แก่ ใครจะคิดกำกับชีวิตคุณหรือจองตัวคุณไม่ได้หรอก เปรียบเหมือนหากเราใช้ชีวิตด้วยตัวคนเดียวเราก็จะมีสิทธิ์ควบคุมชีวิตของเราเองให้เป็นไปในรูปแบบที่ตัวเราต้องการ ส่วนตัวอย่างที่ (10) จะเห็นว่าถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ดังกล่าว ได้แก่ อวสานชีวิต ตลก เป็นการเปรียบชีวิตกับละคร กล่าวคือ อวสานชีวิต ตลก เป็นการยุติการทำงานในสายอาชีพตลกเพราะไปถึงจุดสูงสุดของการเป็นตลกแล้ว และเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับอวสานชีวิต คือการเป็นที่สุดของชีวิต เปรียบกับชีวิตการทำงานที่มีความเจริญก้าวหน้าจนประสบความสำเร็จสูงสุดในชีวิต ทั้งนี้สามารถแสดงกระบวนการถ่ายทอดความหมายได้ดังนี้

กระบวนการถ่ายทอดทางความหมายของ [ชีวิต คือ ละคร]

5. **[ชีวิต คือ อาหาร]** ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ดังกล่าว เช่น รสชาติเข้มข้น มีสีสัน จัด ลิ้มรสชีวิต ใส่สีชีวิต สีสันของชีวิต ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(11) น้ำต้องหัดมีความอยากบ้างนะฮะ ชีวิตจะได้มีรสชาติเข้มข้น มีสีสัน ไม่จืดเกินไป ความอยากเป็นพลังกระตุ้นชีวิต

(12) พูดซ้อนจะตามท่วงตามสอนลูกตลอดเวลาได้ยังไง ลูกเราต้องเติบโตขึ้นมาเรียนรู้และลิ้มรสชีวิตด้วยตัวเอง

จากตัวอย่างที่ (11) จะเห็นว่าถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนอุปลักษณ์ดังกล่าว ได้แก่ ชีวิตจะได้มีรสชาติเข้มข้น มีสีส้ม ไม่จืดเกินไป เป็นการเปรียบรสชาติอาหารที่มีทั้งเข้มข้นและจืดกับชีวิตที่มีหลากหลายเหตุการณ์เข้ามาแล้วมีผลต่อความรู้สึก โดยรสชาติเข้มข้น มีสีส้ม เปรียบดังชีวิตที่มีความสนุกสนาน ตื่นเต้นเร้าใจและรสจืดเปรียบดังชีวิตที่เรียบง่าย น่าเบื่อ ส่วนตัวอย่างที่ (12) จะเห็นว่าถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนอุปลักษณ์ดังกล่าว ได้แก่ ลิ้มรส-ชีวิต เปรียบดังการพบเจอกับเหตุการณ์หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ทำให้ชีวิตมีความหลากหลายทั้งสุขและทุกข์ สิ่งเหล่านี้จะหล่อหลอมให้บุคคลสามารถเรียนรู้การใช้ชีวิตและลองใช้ชีวิตด้วยตัวเอง ทั้งนี้สามารถแสดงกระบวนการถ่ายทอดความหมายได้ดังนี้

กระบวนการถ่ายทอดทางความหมายของ [ชีวิต คือ อาหาร]

จากข้อมูลดังกล่าวมาทั้งหมดข้างต้นจะเห็นได้ว่าผู้ใช้ภาษาใช้อุปลักษณ์เป็นเครื่องมือในการอธิบายชีวิต ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรมให้เข้าใจชัดเจนเป็นรูปธรรมได้ง่ายขึ้น โดยสิ่งที่นำมาเปรียบเทียบบนนั้นมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของผู้ใช้ภาษาแต่ละคน อย่างไรก็ตาม นอกจากถ้อยคำอุปลักษณ์จะสะท้อนให้เห็นมโนทัศน์ชีวิตของผู้ใช้ภาษาไทยแล้ว ยังทำให้เห็นมุมมองเกี่ยวกับชีวิตในประเด็นต่าง ๆ ด้วย รายละเอียดต่าง ๆ จะกล่าวไว้ในหัวข้อต่อไป

มุมมองเรื่องชีวิตที่สะท้อนจากการใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์

จากการวิเคราะห์ถ้อยคำอุปลักษณ์ข้างต้นสะท้อนมโนอุปลักษณ์ชีวิตในภาษาไทย ได้ 5 มโนอุปลักษณ์ ได้แก่ [ชีวิต คือ การเดินทาง] [ชีวิต คือ วัตถุสิ่งของ] [ชีวิต คือ การต่อสู้] [ชีวิต คือ ละคร] และ [ชีวิต คือ อาหาร] สามารถสะท้อนมุมมองหรือถ่ายทอดความคิดความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตหรือการดำเนินชีวิตได้ 3 ประเด็นหลัก คือ 1) การดำเนินชีวิต 2) ประสบการณ์ชีวิต 3) คุณค่าของชีวิต โดยมุมมองของผู้ใช้ภาษาไทยที่สะท้อนจากอุปลักษณ์ชีวิตมีดังนี้

1. การดำเนินชีวิต คือการที่แต่ละบุคคลหรือกลุ่มคนมีรายละเอียดของรูปแบบในการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันออกไป โดยขึ้นอยู่กับอิทธิพลของปัจจัยต่าง ๆ ตามแต่ละบริบทของสภาพแวดล้อมที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลนั้นอาศัยอยู่ (सानิตย์ หนูนิล และกนกวรรณ พวงประยงค์, 2562) [8] กล่าวคือ การดำเนินชีวิตของมนุษย์มีวิธีการดำเนินชีวิตหลากหลายทางเลือกขึ้นอยู่กับการวางแผนชีวิตเพื่อให้ไปถึงเป้าหมายที่วางไว้ สภาพภาพและบทบาทในชีวิต และอุปสรรคที่เข้ามาในชีวิตทำให้ชีวิตปรับเปลี่ยนไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง ทั้งนี้ต้องอาศัยทั้งความอดทนในการใช้ชีวิต การเสียสละมีเมตตากรุณาเพื่อผู้อื่น ทั้งหมดที่กล่าวมาล้วนเกิดจากตัวเราเองที่เป็นผู้ควบคุมชีวิตให้ดำเนินไปในทิศทางที่เราต้องการ สะท้อนจากคุณลักษณะเด่นทางความหมาย (salient feature) ที่เชื่อมโยงเข้ากับมโนอุปลักษณ์ต่าง ๆ ได้แก่ [ชีวิต คือ การเดินทาง] สะท้อนให้เห็นว่า การใช้ชีวิตในอดีตส่งผลต่อการใช้ชีวิตทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ดังนั้น การวางแผนการดำเนินชีวิตจึงเป็นเรื่องสำคัญ เพราะการมองการณ์ไกลถึงอนาคตและเลือกปฏิบัติในสิ่งที่ดีจะส่งผลให้ชีวิตเราเจอสิ่งที่ดีตามมา แต่ในทางกลับกัน ถ้าเราวางแผนในการใช้ชีวิตไม่ดีก็ทำให้ชีวิตของเราอาจจะเดินไปในทางที่ไม่ถูกต้องได้ ดังตัวอย่างถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สัมพันธ์กับมโนอุปลักษณ์ข้างต้นเช่น “ทางเดินของชีวิต ชีวิตที่มีจุดหมายปลายทาง” ในส่วนของมโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ วัตถุสิ่งของ] สะท้อนให้เห็นว่า วัตถุสิ่งของเป็นสิ่งที่สามารถปรับเปลี่ยนรูปร่างได้เมื่อเปรียบกับชีวิตก็เสมือนว่าชีวิตสามารถปรับเปลี่ยนไปในรูปแบบต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับเราที่เป็นเจ้าของชีวิตและผู้อื่นที่เข้ามามีอิทธิพลต่อการใช้ชีวิตของเราทั้งทางบวกและทางลบ ดังตัวอย่างถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สัมพันธ์กับมโนอุปลักษณ์ข้างต้น เช่น “ชีวิตชาดวัน ใช้ชีวิต” นอกจากนี้มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ

ละคร] สะท้อนให้เห็นว่าชีวิตเป็นสิ่งที่เราควบคุมได้ สามารถเลือกปฏิบัติและวางตัวตามบทบาทหน้าที่ของตน ดังตัวอย่าง ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สัมพันธ์กับโมอุปลักษณ์ข้างต้น เช่น “กำกับชีวิต บท”

2. ประสบการณ์ชีวิต กล่าวคือ ระหว่างการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทำให้มนุษย์ต้องพบเจอกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ปัญหา และอุปสรรคที่เข้ามามากมายระหว่างทางทำให้ชีวิตมีทั้งบุคคลที่ประสบความสำเร็จและล้มเหลวแต่ในความล้มเหลวก็สามารถเป็นประสบการณ์ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้จากข้อผิดพลาด ถ้าหากอดทนและไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคและมีการวางแผนการดำเนินชีวิตที่ดีก็จะทำให้ชีวิตประสบความสำเร็จได้เช่นเดียวกัน ผู้ใช้ภาษาไทยได้เปรียบเทียบชีวิตที่เป็นนามธรรมในรูปแบบของมโนอุปลักษณ์ที่สอดคล้องกับประสบการณ์ชีวิตไว้ว่า [ชีวิต คือ การเดินทาง] กล่าวคือ อุปสรรคและปัญหาที่เข้ามาในชีวิตที่แตกต่างกัน จึงทำให้บุคคลมีประสบการณ์ในชีวิตที่ไม่เหมือนกันจึงส่งผลให้ใช้ชีวิตจากบทเรียนในอดีต ดังตัวอย่างถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สัมพันธ์กับมโนอุปลักษณ์ข้างต้น เช่น “อุปสรรคคือขวาก ระหว่างทาง” นอกจากนี้ มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ วัตถุสิ่งของ] สะท้อนให้เห็นว่าประสบการณ์ในอดีตหากมีบุคคลเข้ามาทำลายชีวิตจนทำให้ชีวิตเราพัง เราก็จะเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ผ่านมาและหาวิธีรับมือได้อย่างเหมาะสมรวมถึงสามารถใช้ชีวิตร่วมกับบุคคลในสังคมได้ดียิ่งขึ้น ดังตัวอย่าง ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สัมพันธ์กับมโนอุปลักษณ์ข้างต้นเช่น “ชีวิตเกือบพัง ภาพชีวิต” อีกทั้งยังมีการใช้มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ การต่อสู้] สะท้อนให้เห็นถึงความอดทนในการแก้ไขปัญหาที่เข้ามาในชีวิต จนทำให้เราต้องสู้ชีวิตเพื่อเอาตัวรอด ประสบการณ์ที่เคยได้รับจากปัญหาที่ผ่านมาทำให้เราเรียนรู้ที่จะจัดการปัญหาใหม่ ๆ ได้ดียิ่งขึ้น ดังตัวอย่างถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สัมพันธ์กับมโนอุปลักษณ์ข้างต้นเช่น “สู้ชีวิต ยืนหยัดต่อสู้ เอาตัวรอด” ในส่วนของมโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ อาหาร] กล่าวคือ ชีวิตล้วนผ่านประสบการณ์ต่าง ๆ มากมายที่มีทั้งความสุขและความทุกข์ให้เราได้สัมผัสและลิ้มรสชาติของชีวิต ดังตัวอย่าง ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สัมพันธ์กับมโนอุปลักษณ์ข้างต้น เช่น “ลิ้มรสชีวิต สีสันของชีวิต” ประสบการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ ที่กล่าวมาทั้งหมดจะหล่อหลอมให้บุคคลใช้ชีวิตได้อย่างมีสติ รอบคอบ และเหมาะสม ดังที่อิศรา รุ่งทวีชัย และคณะ (2562) [9] ได้กล่าวไว้ว่า “ชีวิตเป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาและเสริมสร้างได้ หากบุคคลได้เรียนรู้ชีวิตผ่านประสบการณ์ชีวิต สำนวณลงไปในจิตใจเพื่อทำความเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง ถ้าเผชิญหน้าและยอมรับในสิ่งที่ตนโดยไม่หลีกเลี่ยง จะทำให้เลือกเส้นทางชีวิตอย่างสอดคล้องกับความต้องการของตนเอง ยิ่งบุคคลรู้จักตนเองมากเท่าไรยิ่งสามารถเลือกแนวทางชีวิตของตนได้”

3. คุณค่าของชีวิต กล่าวคือ การเห็นคุณค่าของชีวิตทำให้รู้ว่าชีวิตของเรามีคุณค่า มีศักยภาพ และความสามารถในการทำสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพจนทำให้เกิดเป็นความภาคภูมิใจในตนเองจึงเกิดเป็นแรงขับเคลื่อนในการดำเนินชีวิต อีกทั้งการเห็นคุณค่าในตนเอง ยังส่งผลให้เราสามารถสร้างประโยชน์ให้กับสังคมได้ สะท้อนจากคุณลักษณะเด่นทางความหมาย (salient feature) ที่เชื่อมโยงเข้ากับมโนอุปลักษณ์ต่าง ๆ ได้แก่ [ชีวิต คือ วัตถุสิ่งของ] สะท้อนให้เห็นว่าคุณค่าของชีวิตสามารถสร้างได้จากตัวเรา ไม่จำเป็นจะต้องแสวงหาจากสิ่งอื่นนอกกาย เพียงแค่มองที่ตนคิดที่มองเห็นคุณค่าในตนเอง ภูมิใจในสิ่งที่ตนเองเป็น ทำในสิ่งที่ตนเองชอบ ก็จะทำให้เราเกิดความสุขที่ยั่งยืนและสามารถใช้ชีวิตที่เหลืออยู่ได้อย่างมีคุณค่า ตัวอย่าง ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สัมพันธ์กับมโนอุปลักษณ์ข้างต้น เช่น “ใช้ชีวิตที่เหลือให้ดีที่สุด คุณค่าของชีวิต ชีวิตทุกชีวิตมีค่า” สอดคล้องกับกาญจน์สุนภัส บาลทิพย์ และคณะ (2559) [10] ที่ได้กล่าวไว้ว่า “การมีเป้าหมายในชีวิต เกิดจากบุคคลมีความเชื่อที่ว่า ชีวิตของตนเองมีความสำคัญหรือมีความหมาย และ เมื่อบุคคลค้นพบความหมายและเป้าหมายในชีวิต ทำให้เกิดความรู้สึกถึงว่ามีคุณค่าในตนเอง รู้สึกพึงพอใจในชีวิต มีความหวัง มีความเข้มแข็ง และมีพลังในการดำเนินชีวิต”

จากมุมมองที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นจะเห็นว่ามโนอุปลักษณ์ต่าง ๆ สะท้อนมุมมองชีวิตว่าการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมเลือกเดินทางไปในทางที่ถูกต้อง ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ที่ผ่านมาเข้ามาในชีวิตจะทำให้เราเห็นคุณค่าของการใช้ชีวิตเพิ่มขึ้น และสามารถใช้ชีวิตได้อย่างยืนยาว ดังที่ พระอักษราภิกขุ-สิริวฑฒโน และวันชัย พลเมืองดี (2560) [11] กล่าวว่า อิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมสำคัญที่ส่งเสริมให้อยู่ยืน เพราะช่วยส่งเสริมให้ชีวิตของเรามีกำลังและมีทางเดินมุ่งไปข้างหน้าเพื่อไปถึงจุดหมาย อันจะทำให้ชีวิตมีความหมายเพื่อจะได้อยู่ต่อไป ไม่ใช่อยู่อย่างเลื่อนลอย ไม่มีจุดหมาย

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษาอุปลักษณ์ชีวิตในภาษาไทย โดยใช้ข้อมูลจากงานเขียนทางวิชาการ งานเขียนกึ่งวิชาการ เรื่องแต่ง หนังสือพิมพ์ และเบ็ดเตล็ด ในคลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ (Thai National Corpus) ของภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้น ทำให้พบว่าผู้ใช้ภาษาไทยมีการใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ชีวิต 5 มโนอุปลักษณ์ ได้แก่ [ชีวิต คือ การเดินทาง] [ชีวิต คือ วัตถุประสงค์] [ชีวิต คือ การต่อสู้] [ชีวิต คือ ละคร] และ [ชีวิต คือ อาหาร] ทั้งนี้มโนทัศน์ต่าง ๆ สามารถสะท้อนมุมมองหรือถ่ายทอดความคิดความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตหรือการดำเนินชีวิตได้ 3 ประเด็นหลัก คือ 1) การดำเนินชีวิต ซึ่งมีทางเลือกหลากหลายทาง การจะเลือกในทางที่ถูกหรือผิดขึ้นอยู่กับเป้าหมาย และการวางแผนในการดำเนินชีวิต 2) ประสบการณ์ชีวิต เป็นสิ่งที่ทำให้เราได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่เคยเกิดขึ้นอดีตและเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตต่อไปในอนาคต 3) คุณค่าของชีวิตคือการรับรู้ว่าตนเองมีคุณค่า มีศักยภาพและภูมิใจในตนเองจนสามารถเพิ่มคุณค่าให้กับชีวิตได้

ดังนั้นการที่เราจะเข้าใจชีวิตซึ่งเป็นนามธรรมมากขึ้นจำเป็นต้องใช้อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์มาอธิบายชีวิต ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรมด้วยการเปรียบเทียบกับสิ่งที่เป็นรูปธรรมให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น ผลการวิจัยนี้พบว่า มีมโนอุปลักษณ์ชีวิตของผู้ใช้ภาษาไทยสอดคล้องกับงานวิจัยที่มีการศึกษาก่อนหน้านี้จากการสื่อความหมายของมโนอุปลักษณ์ชีวิตที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ผลการวิจัยนี้พบว่ามโนอุปลักษณ์ที่ถูกใช้อธิบายความหมายของชีวิต ได้แก่ มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ การเดินทาง] สอดคล้องกับงานวิจัยของปิยภรณ์ ออบแพทย์ (2552) [4] สุรเชษฐ์ พิชิตพงศ์เผ่า (2553) [5] และภัทราภรณ์ ละมุล (2560) [7] ที่ได้เปรียบเทียบชีวิตกับการเดินทาง เพื่อให้เห็นถึงการดำเนินชีวิตที่ต้องเริ่มต้นจากการคิดหรือกระทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จหรือเป้าหมายของชีวิต ในส่วนของมโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ การต่อสู้] ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของปิยภรณ์ ออบแพทย์ (2552) [4] สุรเชษฐ์ พิชิตพงศ์เผ่า (2553) [5] และภัทราภรณ์ ละมุล (2560) [7] ที่ได้เปรียบเทียบชีวิตกับการต่อสู้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการรับมือกับอุปสรรคที่ผ่านเข้ามาในชีวิตด้วยตนเองอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ และมโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ ละคร] ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของปิยภรณ์ ออบแพทย์ (2552) [4] สุรเชษฐ์ พิชิตพงศ์เผ่า (2553) [5] และภัทราภรณ์ ละมุล (2560) [7] โดยเปรียบเทียบชีวิตกับบทละครแสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตนให้ดีเพื่อให้ประสบกับความสุขและความสำเร็จในชีวิต อีกทั้งยังพบมโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ อาหาร] ที่สอดคล้องกับงานวิจัยของภัทราภรณ์ ละมุล (2560) [7] เนื่องจากชีวิต มีคุณสมบัติบางประการคล้ายกับอาหาร ซึ่งสะท้อนมุมมองเกี่ยวกับชีวิตว่าชีวิตเรานั้นมีความหลากหลาย มีการปรุงแต่งเหมือนอาหาร นอกเหนือจากนี้ยังพบมโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ วัตถุประสงค์] โดยเฉพาะการใช้ถ้อยคำ อุปลักษณ์ชีวิตที่สื่อมโนทัศน์ว่า [ชีวิต คือ สิ่งมีค่า] ที่ไม่เคยปรากฏในการศึกษาอุปลักษณ์ชีวิตที่มีมาก่อนหน้า โดยแสดงให้เห็นถึงการนำสิ่งมีค่ามาเปรียบเทียบกับชีวิต กล่าวคือ สิ่งของที่มีค่าย่อมทำให้คนเห็นความสำคัญและเกิดความภูมิใจที่ได้มีสิ่งมีค่านั้นไว้ในครอบครอง เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับชีวิตจะเป็นการชี้ให้เห็นคุณค่าของชีวิตตนเองและตระหนักได้ว่าชีวิตมีความสำคัญเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง

ไม่เพียงเท่านั้นผู้วิจัยพบความถี่ของการสะท้อนความหมายของมโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ การเดินทาง] พบถ้อยคำอุปลักษณ์ จำนวน 29 คำ เนื่องจากการเดินทางและวัตถุประสงค์เป็นประสบการณ์หรือเรื่องใกล้ตัวผู้ใช้ภาษา จึงนำมาเปรียบเทียบกับชีวิต เพื่อสะท้อนว่าชีวิตกับการเดินทางมีลักษณะที่สัมพันธ์กันคือมีลักษณะที่เคลื่อนที่ ชีวิตมีการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ส่วนการเดินทางมีลักษณะการเคลื่อนที่ไปข้างหน้า ซึ่งเป็นการสะท้อนคติทางพระพุทธศาสนาที่เป็นสัจธรรมของชีวิต และมโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ วัตถุประสงค์] พบถ้อยคำอุปลักษณ์ จำนวน 29 คำ เนื่องจากวัตถุประสงค์เป็นสิ่งที่ถูกนำมาใช้ใน ชีวิตประจำวันที่สามารถหอบจับและมองเห็นได้ ดังนั้นผู้ใช้ภาษาไทย จึงเปรียบเทียบการใช้วัตถุประสงค์กับการใช้ชีวิต ที่จะต้องรู้จักเสียสละต่อผู้อื่น รวมทั้งรู้จักปรับเปลี่ยนชีวิตไปในทิศทางต่าง ๆ ทั้งการวางแผนชีวิตและการพัฒนาชีวิต ทั้งนี้ 2 มโนอุปลักษณ์ถูกพบในความถี่ที่มากที่สุดและมีจำนวนเท่ากัน ซึ่งเกิดจากผู้ภาษาไทยได้นำเอาประสบการณ์ใกล้ตัวมาเปรียบเทียบกับชีวิตซึ่งมีความนามธรรมชัดเจนเป็นรูปธรรมมากขึ้น

ยิ่งไปกว่านั้นงานวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นมุมมองชีวิต 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) การดำเนินชีวิต 2) ประสบการณ์ชีวิต และ 3) คุณค่าของชีวิต โดยมุมมองเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตนั้นสอดคล้องกับงานวิจัยของปิยภรณ์ ออบแพทย์ (2552) [4] ในเรื่องของการกำหนดเป้าหมายหรือการวางแผนในการดำเนินชีวิต และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของสุรเชษฐ์ พิชิตพงศ์เผ่า (2553) [5] ที่กล่าวว่า เป้าหมายของชีวิตคือการมีความสุขและประสบความสำเร็จ ซึ่งสามารถพัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในชีวิตได้ ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของสุรเชษฐ์ พิชิตพงศ์เผ่า (2553) [5] ที่ได้ให้มุมมองว่าชีวิตของเราต้องพบทั้งความสุข ความทุกข์ และอุปสรรค อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Zou Siyuan และคณะ (2556) [6] ที่ได้กล่าวถึงชีวิตว่าต้องพบกับอุปสรรคต่าง ๆ ที่ต้องฟันฝ่าและต้องมีความพยายามตลอดจนความอดทนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในชีวิตของตน นอกจากนี้ผลการวิจัยมุมมองเกี่ยวกับประสบการณ์ชีวิตยังสอดคล้องกับงานวิจัยของภัทราภรณ์ ละมุล (2560) [7] ที่กล่าวว่าประสบการณ์และอุปสรรคที่ผ่านเข้ามาในชีวิต นำไปสู่การวางแผนการดำเนินชีวิต อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้พบมุมมองที่แตกต่างจากงานวิจัยที่ผ่านมาซึ่งเป็นการเพิ่มเติมให้เห็นหลายมุมมองมากยิ่งขึ้น นั่นคือมุมมองเกี่ยวกับคุณค่าของชีวิต ซึ่งสะท้อนจากมโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ สิ่งมีค่า] ว่าการมีเป้าหมายในการดำเนินชีวิต ทำให้บุคคลเกิดความตระหนักรู้ถึงคุณค่าในตนเอง รู้สึกพึงพอใจในชีวิต และมีแรงกายแรงใจในการดำเนินชีวิตต่อไป

อนึ่งงานวิจัยนี้พบว่าถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ชีวิตในภาษาไทยอื่น ๆ ที่น่าสนใจแต่ยังปรากฏความถี่ของถ้อยคำอุปลักษณ์จำนวนน้อย จึงสามารถนำไปศึกษาต่อยอดเพิ่มเติมจากงานวิจัยนี้ได้ เช่น บทเรียนชีวิต วงจรชีวิต เกมชีวิต พลังชีวิต เมล็ดของชีวิต สร้างชีวิต ถ้อยคำอุปลักษณ์เหล่านี้น่าจะสะท้อนมโนทัศน์ชีวิตและมุมมองของผู้ใช้ภาษาไทยที่นอกเหนือจากงานวิจัยนี้

เอกสารอ้างอิง

- [1] Lakoff, G., and Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. The University of Chicago Press.
- [2] Kövecses, Z. (2002). *Metaphor: A practical introduction*. Oxford.
- [3] มูลนิธิยุวพัฒน์. (2563). *ความหมายของการมีชีวิตอยู่*. สืบค้นเมื่อ 30 พฤศจิกายน 2566, จาก <https://www.yuvabadhanafoundation.org>
- [4] ปิยภรณ์ ออบแพทย์. (2552). *อุปลักษณ์ชีวิตในหนังสือธรรมะ* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. iThesis จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. http://cuir.car.chula.ac.th/bitstream/123456789/34842/1/piyaporn_ob.pdf
- [5] สุรเชษฐ์ พิชิตพงศ์เผ่า. (2553). *อุปลักษณ์ชีวิตในหนังสือแนะนำการดำเนินชีวิต: การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับมโนทัศน์* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. iThesis จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. http://cuir.car.chula.ac.th/bitstream/123456789/36531/1/surachet_ph.pdf
- [6] ไชว ชือหยวน, รัชนิยา กลิ่นน้ำหอม, และมนตรี เจริญจรัสวงศ์. (2556). “ชีวิตคืออะไร”: มโนทัศน์ชีวิตในเว็บบล็อกของไทยและจีน. *วารสารวชนะ*, 1(2), 43-60.
- [7] ภัทราภรณ์ ละมุล. (2560). อุปลักษณ์ชีวิตในบทกวีชีวิตของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล. *วชิรธรรมสาร*, 1(2), 37-57.
- [8] สานิตย์ หนูวิล, และกนกวรรณ พวงประยงค์. (2562). ปัจจัยที่มีผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนรุ่นใหม่ในชนบทไทย. *วารสารพัฒนาลังคม*, 21(2), 179.
- [9] อิศรา รุ่งทวิชัย, ดลดาว ปุณณานนท์, และชมพู พุฒศรีจันทร์นิล. (2562). การศึกษาความหมายในชีวิตเชิงประสบการณ์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะครุศาสตร์. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏ*, 6(ฉบับพิเศษ), 87-88.

- [10] กาญจน์สุนักส์ บาลทิพย์, อุษณีย์ เพชรรัชตะชาติ, ศิริวรรณ พิริยคุณธร, นฤมล ตระพัฒน์, และปราณี เลี่ยมพุทธทอง.
(2559). การพัฒนารูปแบบการใช้แนวคิดเป้าหมายในชีวิตและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการสร้างเสริม
สุขภาพแบบองค์รวมของวัยรุ่นไทย. *วารสารพยาบาล-สงขลานครินทร์*, 36(3), 112.
- [11] พระอัคราภิศุทธิ์ สิริวิวัฒน์, และวันชัย พลเมืองดี. (2560). การดำเนินชีวิตที่ยืนยาวตามหลักพระพุทธศาสนา.
วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ, 10(ฉบับพิเศษ), 166-167.